

Структурні зрушення національного ринку праці: від теорії до практики

Трансформація економіки зумовила значні зрушення у структурі зайнятості населення та загострила диспропорції між попитом і пропозицією на робочу силу. Останні дослідження вітчизняних науковців показали, що система професійної підготовки кадрів в Україні не відповідає рівню розвитку економіки, і ті вакансії, які висувають на ринок сучасні зростаючі корпорації, пов'язані не просто з кількісною нестачею працівників, а з невідповідністю вимогам роботодавців знань, умінь і навичок претендентів на робочі місця, що, своєю чергою, є серйозним стримуючим чинником реалізації економічних реформ. Розвиток національного ринку праці та його адаптація до постійно зростаючих потреб економіки є складним процесом, що відображається на конкурентоспроможності країни. Тому інтереси економічної науки сьогодні спрямовані на дослідження природи трансформаційних процесів економіки та ринку праці у тому числі, визначення чинників, що їх зумовлюють, оцінювання їх кількісно-якісних змін і перспектив забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. З огляду на це, монографія Л. М. Ільч «Структурні трансформації транзитивного ринку праці України», яка за змістом спрямована на узагальнення та примноження теоретико-методологічних і прикладних засад формування комплексного дослідження структурних трансформацій транзитивного ринку праці й розробку практичних рекомендацій щодо забезпечення його

гнучкості, написана на актуальну тему.

Вивчення базових ознак, напрямів і характеристик структурних зрушень на транзитивному ринку праці автор монографії здійснює в контексті соціально-економічного розвитку України. За методологічну основу дослідження структурних трансформацій на ринку праці взято концепції інноваційного, інституціонального і сталого розвитку та теорію транзитивного ринку праці, оскільки саме ці наукові знання з діалектичної точки зору розкривають гносеологічні та онтологічні аспекти системної трансформації економіки й транзитивного ринку праці у тому числі.

У першому розділі автором узагальнено теоретичні засади дослідження сутності транзитивного ринку праці та критичних переходів робочої сили у сфері зайнятості, поглиблено сутнісні характеристики базових понять, що характеризують динаміку розвитку ринку праці, систематизовано основні методичні підходи до дослідження структурних трансформацій і класифіковано систему статистичних показників, які є найбільш прийнятними для використання оцінки структурних зрушень за критеріями нормованості, універсальності, чутливості, спрямованості.

Транзитивний ринок праці у роботі трактується як інституційний механізм, який підтримує зміну статусу зайнятості працездатного населення або дозволяє поєднувати

¹ Ільч Л. М. *Структурні трансформації транзитивного ринку праці України*. К.: Алерта, 2017. 608 с. ISBN 978-617-566-448-3.

її в інших сферах суспільно-корисної діяльності, вимагає інтеграції наявних методів регулювання зайнятості з інноваційними, і в епіцентр уваги ставить забезпечення гнучкості зайнятості, а не її захист. Наукову новизну становить класифікація гнучкості ринку праці та систематизація критеріїв для її оцінки. Запропоновані критерії уможливають здійснення аналізу транзитивного ринку праці з урахуванням його адаптації до глобалізаційних і внутрішніх макроекономічних процесів.

У другому розділі проаналізовано результати структурних реформ в Україні за 1990-2015 рр. та особливості становлення національного ринку праці. Виконано комплексну оцінку структурних змін у попиті та пропозиції на робочу силу, досліджено вплив структурних зрушень економіки на формування продуктивної зайнятості та доходів населення. Автор наголошує, що серйозною проблемою в Україні залишається значний професійно-кваліфікаційний дисбаланс на ринку праці, який спостерігається як в регіонах, так і в столиці, як у великих промислових містах, так і у порівняно невеликих обласних центрах. Основними причинами його існування є структурні диспропорції в національній економіці, погіршення статеві-вікової структури робочої сили, відсутність механізму забезпечення наступності поколінь за окремими професіями. Форми прояву дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили простежуються також в існуванні вимушеної неповної зайнятості, значної частки неформальної зайнятості, одночасному поширенні структурного та технологічного безробіття, зростанні ризиків соціального відторгнення у сфері праці для вразливих верств працездатного населення, високих показників навантаження на одне вільне робоче місце.

У третьому розділі автором розглядаються трансформаційні процеси на ринку освіти, які пов'язані з

його модернізацією та формуванням нової освітньої парадигми, а також висвітлено специфіку формування та надання освітніх послуг на сучасному етапі суспільного розвитку. Автор притримується позицій, що глобальна криза освітніх систем сприяла початку докорінної перебудови національного ринку освіти та формування принципово нової освітньої моделі, здатної задовольняти вимоги сервісної економіки – системи безперервної освіти. У монографії наголошується, що за таких умов функції системи освіти в умовах переходу до навчання впродовж життя трансформуватимуться у бік досягнення відповідності змісту системи освіти потребам ринку праці, як поточним, так і перспективним. Тому на сучасному етапі суспільного розвитку перед освітньою системою постає завдання постійного удосконалення національної системи кваліфікацій (національної рамки кваліфікацій, професійних стандартів, процедури визнання (сертифікації), переліку галузей професійної діяльності, каталогу кваліфікацій і системи забезпечення їх якості), відповідного оновлення змісту освітніх стандартів, навчальних програм, переліку предметів і пошуку нових технологій навчання, що, своєю чергою, вимагає нового рівня забезпечення системи освіти, з одного боку, – наукового, щоб відповідати вимогам сучасності, а з іншого, – практичного, щоб задовольняти потреби ринку праці.

У четвертому розділі проаналізовано методологічні підходи до вивчення освітньої та кваліфікаційної відповідності робочої сили потребам транзитивного ринку праці. У розділі систематизовано основні методичні підходи до вимірювання освітньої та кваліфікаційної відповідності робочої сили потребам робочих місць. За результатами комплексного аналізу реалізації структурних трансформацій на ринку праці сформовано оригінальний авторський підхід щодо визначення освітньої та кваліфі-

каційної відповідності робочої сили потребам ринку праці, який дозволив отримати більш точні оцінки з позицій найманих працівників щодо відповідності наявних освітньо-кваліфікаційних характеристик вимогам наявних робочих місць, задоволеності умовами та оплатою праці; а з точки зору роботодавців – виявити сучасні вимоги до робочої сили, її освітньо-професійної та кваліфікаційної відповідності запитам робочих місць, взаємозв'язку з продуктивністю праці та узагальнити компетенції, які будуть затребувані в найближчій перспективі. Використання такого підходу дає змогу значно ширше аналізувати дисбаланс попиту та пропозиції на ринку праці за освітньо-кваліфікаційними ознаками.

У п'ятому розділі визначено основні напрями гармонізації ринків праці та освіти, шляхи протидії соціальному відторгненню молоді у сфері праці, науково обґрунтовано доцільність функціонування механізму взаємодії ринків праці та освіти, визначено його організаційну структуру, мету, завдання, принципи, форми і методи співпраці соціальних партнерів та розроблено напрями його удосконалення, визначено способи активізації соціального діалогу у сфері узгодження попиту й пропозиції на робочу силу та розроблено механізм соціального діалогу в системі узгодження прогнозування кваліфікацій, запропоновано сучасні технології профілювання безробітного населення.

На мій погляд, така структура роботи є цілком оптимальною, що

дозволило автору повною мірою розкрити зміст основних проблем транзитивного ринку праці. Монографія Л. М. Ільч «Структурні трансформації транзитивного ринку праці України» має достатню науково-теоретичну базу і ґрунтується на репрезентативному обсязі фактичного матеріалу, що забезпечує об'єктивність і достовірність отриманих результатів. У цьому контексті варто також відзначити логічну послідовність викладеного матеріалу, концептуальну цілісність дослідження і глибину проникнення у суть проблеми.

Теоретико-методологічна і практична спрямованість наукової праці зумовлюють її актуальність для забезпечення соціальної орієнтації економіки України. Теоретичні обґрунтування, висновки і пропозиції становлять значний інтерес як для науки, так і для управлінської практики. Практичне значення монографії полягає у тому, що отримані наукові результати можуть бути використані в процесі формування стратегії соціального розвитку України та її регіонів, удосконалення соціальної політики держави, розроблення стратегій кадрового забезпечення економіки та сприяння зайнятості населення.

Монографія може бути корисною для широкого кола фахівців органів державної та виконавчої влади, які займаються регулюванням освітніх процесів і зайнятості населення, науковців, викладачів, аспірантів і студентів, усіх, хто цікавиться проблемами ринку праці.

Семів Любов Казимирівна – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: semivlubov@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1219-1970>).

Semiv Lyubov Kazymyryvna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Leading Researcher of the Department of regional economic policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 11.04.2018 р.